

**Az elsőrangú élelmiszereknek és lakásviszonyoknak
kriminológiai jelentősége
(Részlet)**

A termények körül tehát legközelebről a kenyértermények (búza, rozs, kétszeres) érdekelnek. Mert azon árképző faktorok között, melyek a kenyér árának alakulását meghatározzák legelső helyen áll a liszt ára, közvetve tehát az évi termés eredménye.

A kenyér árának s a kriminalitás hullámzásának párhuzamosságára a nemzetközi ár-, illetve kriminálstatisztika összehasonlítása tette a kutatókat figyelmessé s e téren ma már, ahol csak megbízható statisztika áll a kutatás anyagául, a causalis nexus mindenütt egyenlő pontossággal szemlélhető. Nagyobb időtartamra kiterjedve vizsgálta a jelzett viszonyt először Ferri Franciaországra: *Studi sulla crimialità in Francia*. című tanulmányában, mintegy 60 évre visszamenőleg. Majd Starke: *Verbrechen und Verbrecher in Preussen 1854-1878*. című munkájában.

A társadalmi életjelenségeknek gazdasági viszonyokkal való összefüggését tehát, míg egyfelől csak nagyobb időre kiterjedő összehasonlítható statisztikai anyag teszi szemlélhetővé (mert így van megadva a mód a zavaró tényezők kiküszöbölésére), másfelől két egymás melletti jelenségcsoport kauzálisának minden kétséget kizáró pontossággal való megállapítása magasra fejlett gazdasági és bűnügyi statisztika mellett lehetséges.

Mi sajnós még ma mind e két kelléktől távol állunk: egyrészt a gyakorlati statisztikai módszertani változtatások miatt, másrészt az üzletforgalmi statisztikának az igazi bűnügyi statisztika feletti túlsúlyáért és végül a termései statisztikának jó időre kiterjedő megbízhatatlanságáért.

De azért teljesen meg nem akadályoz, hogy bár szegényebb keretekben rá ne mutathassunk arra a viszonyra, mely hazánkban a terméseredmények, illetőleg azoknak a budapesti áru- és értéktőzsdén jegyzett áralakulásai és a kriminalitás fejlődése között fennáll.

Összehasonlításra különösen alkalmasnak mutatkozik a múlt század utolsó évtizede, melyben az 1894-1896. éveket magába foglaló — kedvező termést és áralakulást mutató — időciklus (olcsó évek) szembeállítható a legkedvezőtlenebb gazdasági 1897-1899. terjedő (drága) évekkel.

a termés éve	búza, rozs és kétszeres együttes termése millió Hl-ben	búza évi átlagos ára a budapesti áru- és értéktőzsdén	rozs	1 kg kenyér ára Budapesten (kr-ban)	a büntettek és vétségek miatt elítéltek száma törvényszékek és járásbíróságok együtt
1894	76.5	14.11	10.62	10.0	86.044
1885	77.7	13.71	12.87	9.5	85.591
1896	76.9	14.59	12.58	9.4	89.327

Nézzük most meg az 1897-99 kedvezőtlen három gazdasági évet.

a termés éve	búza, rozs és kétszeres együttes termése millió Hl-ben	búza évi átlagos ára a budapesti áru- és értéktőzsdén	rozs	1 kg kenyér ára Budapesten (kr-ban)	a büntettek és vétségek miatt elítéltek száma törvényszékek és járásbíróságok együtt
1897	46.4	20.69	14.76	11.2	92.323
1898	67.8	23.46	16.71	13.6	95.529
1899	73.1	18.27	13.99	11.3	120.664

Végül míg a három olcsó évben a kir. törvényszékekhez és járásbíróságokhoz érkezett bűnperek együttes száma 835.570 volt; addig azok száma a drága éveken 894.173-ra emelkedett.

A termés áremelkedésének a bűnözés különböző fajaival való összefüggését igen érdekesen tükrözteti vissza Starke¹ következő táblázata:

¹ Starke: Verbrechen und Verbrecher in Preussen 1854-1878. Berlin, 1884.

évek, melyekben a gabona ára
50 kgr.-ként

	több mint 12 Mk.	kevesebb mint 10 Mk.
egy büntett jutott általában	172.9	190.6
lopás	1990	2645
falopás	50.8	48.2
csalás	76283	71787
csőd	77660	56300
kihágás	4282	3587
gyujtogatás	68328	46960
testi sértés	37328	54463
emberölés	109937	118225
gyermekölés	230700	227000

Ami már most a bűnözésnek a terméseredmények, illetve ezek áralakulásaival való összefüggésének magyarázatát illeti, e téren a legeltérőbb véleményekkel találkozunk.

Mayr a társadalmi élet törvényszerűsége felett való vizsgálódásában oda jut, hogy a terményárak minden hatossal való emelkedése 100.000 lélek közül eggyel több tolvajt csinál. Véggövetkeztetése pedig így hangzik: "Ebből következik a vagyoni sérelmeknek a terményártól való abszolút függése." (Beiträge zur Statistik des Kgr. Bayern. Heft XVI. München, 1867.)

Vannak ismét olyanok, kik eme kauzális összefüggést teljesen megtagadják (Garofalo stb.²)

A kérdés érdemi részére vonatkozólag a következőket mondhatjuk.

Ha a két jelenség (kriminalitás — terméseredmény, termésár) közötti viszonyt figyelmesebben vizsgáljuk, nyilvánvalóan látszik, hogy úgy a hazai, mint a nemzetközi bűnügyi statisztika számoszlopai nem követik mindig egyforma törvényszerűséggel a terméseredményeket és áralakulásokat. E két jelenség fejlődési hullámzását megrögzítő grafikai görbék között igen gyakran vannak kisebb-nagyobb eltolódások.

Ennek főbb okait a következőkben találhatjuk meg:

² Legújában Müller: Untersuchungen über die Bewegung in ihrem Zusammenhang mit den wirtschaftlichen Verhältnissen. Halle. 1899.

1. A kriminalitás összetett jelenség, melynek összetevői nem kizárólag a szociális miliő talajából fakadnak, hanem a fizikai és biológiaiakéből is.

2. A gazdasági viszonyok kedvező vagy kedvezőtlen konjunktúrája csak lassan hatja át az egyes társadalmak osztályrétegeit. Más szóval a gazdasági élet fellendülését nem követi nyomon a szociális fellendülés is. Egy évnek olcsó vagy drága gazdasági jellege jótékony, vagy káros hatásában a következő évben is érezteti erejét egészen az új termésig. Tisztább képet nyújt tehát a terméseredményeknek és árviszonyoknak a termés évének derekától a következő év közepéig tartó időszakra eső kriminalitással való szembeállítás.

3. A bűnügyi statisztika az elkövetett bűncselekményeket nem az elkövetés, hanem az elítélés naptári éve után tünteti fel. Ezért kedvező gazdasági év mellett állhat egy bűnözésében kevésbé kedvező naptári év is, ha az azelőtti gazdasági év kedvezőtlen volt.

4. A gabonaárak hatásának fokára jelentékeny befolyással van a társadalom osztálytagozódása. Egészen más kriminálaetiológiai jelentősége van a terméseredmények milyenségének egy, népességének háromnegyed részében földművesosztályból álló társadalomban, mint egy ipari társadalomban. Meyer Zürich kantonról írt jeles tanulmányában a következőket mondja: "A terményáraknak hatása annál erősebb lesz, minél inkább függ a népesség, vagy annak egy része a terménypiac ingadozásaitól, vagyis minél nagyobb a szegénység általában, továbbá akkor is, ha minél kevésbé keresztezik az ipari piac konjunktúrái a terményárak hatását."³

5. De nem pusztán az objektív árviszonyok irányadók, hanem éppen annyira jelentékenyek a szubjektív, a produkciónak vásárlási hajlamot érintő alakulásai. "Ebben rejlik a főoka annak — írja Mayr — hogy miért maradhat alkalmilag a terményárak és lopások közötti parallelizmus felismerhetetlen, ha ui. alacsony gabonaárak kedvezőtlen, vagy magasabb árak igen kedvező kereseti viszonyokkal találkoznak, mi mellett nincs kizárva, hogy maguk az alacsonyabb gabonaárak képezik egyik okát széles társadalmi rétegek depressziójának."⁴

3 Meyer: Die Verbrecher in ihrem Zusammenhang mit den wirtschaftlichen und sozialen Verhältnissen im Kanton Zürich. Jena, 1895.)

4 Mayr: Getreidepreise und Kriminalität. Allg. Zeitung. München, 1895. 93. szám.

Láthatjuk tehát, hogy a gazdasági viszonyoknak a kriminalitás alakulására való kihatása se nem mechanikai, se nem közvetlen (e hatás legerősebb ama bűncselekményeknél, amelyeknél a gazdasági rugók érvényesülését más kriminálaetiológiai faktorok a legkevésbé színteleníthetik el: lopás, falopás). Ezért, mint van Kan igen helyesen emeli ki, a két jelenség közötti összefüggés inkább dinamikai jellegű, mint intenzitásbeli: "Le fameux parallélisme que nous allons tant fois rencontrer dans le courant de notre exposé, réduit à sa réelle signification, exprime donc plutôt une concordance entre le mouvement de la criminalité contre les propriétés et le mouvement de la situation économique que la dépendance causale de ces phénomènes considérés en eux-mêmes."⁵

Az élelmiszerek közül a kenyér után igen jelentékeny szerephez jutnak kriminálaetiológiailag a hús, tej, vaj, tojás, mint a legnélkülözhetetlenebb, tehát elsősorú élelmicikkek, de nem hagyható figyelmen kívül a lakásviszonyoknak és ruházatközltségeknél jelentősége sem, mert ezek mind olyan tényezők, melyek egy év drága, vagy olcsó gazdasági jellegének meghatározására igen érzékenyen kihatnak.

Röviden: az áralakulásokat megrögzítő görbe minden téren egy lendülétes ívelést mutat. A főváros abnormálisan fokozódott drágaságának megvannak a maga legszomorúbb gyümölcsei. A drágaság, mint ilyen egymagában még nem kópozná a fejlődő világváros sötét Ananchéjét, ha e drágulás félelmet és nem egyszerű kétségbeesést keltő féktelen rohanásával lépést tarthatnának a kereseti viszonyok javulása. Ama javulások, melyek különösen az utóbbi évekhez fűződnek még csak igen sporadikusok s a megélhetési viszonyok nehézségei mellett teljesen eltörpülők.⁶

Innen van azért az a sok, a társadalom tiltott utain lecsaport szükséglet, mit mindennél élénkebb színekben mutat a főváros bűnözésének évről-évre emelkedő irányzata.

Egy pár adat erre élénken rávilágít, ha az eljárás alá került bűncselekmények számát nézzük, úgy a következő emelkedést látjuk: míg az 1910. évben eljárás alá

5 van Kan: Les causes économiques de la criminalité. Paris-Lyon. 1903.

6 Lásd Braun érdekes cikkét: Lebensmittelteuerung und Gewerkschaftsbewegung. Der Kampf. 1909. évf. dec. szám, melyben arra a visszás helyzetre mutat rá, hogy az élelmiszerek állandó drágulása miatt a munkásnak csak pénzére emelkedhetik szakszervezeti küzdelmeik gyümölcseként, míg reális bére a pénz kisebb vásárlási ereje következtében állandóan csökken, azaz ma több pénzt kevesebb élelmiszert vásárolhatnak, mint ezelőtt.

került önálló bűncselekmények száma 16.965 volt; addig 1905-ben 21.194 és 1908-ban 23.236-ra emelkedett.

A vagyon elleni kriminalitás meg ilyen alakulást mutat: míg a vagyon elleni bűncselekmények száma 1900-ban 13.523 volt; addig 1905-ben már 17.584 és 1908-ban 17.794.

Végül nem érdektelen rátekintenünk ama gazdasági veszteségre is, amely a büntettes hadsereg működéséhez fűződik: a bűncselekmények okozta kár (az érdekeltek bejelentését véve alapul) ui. 1900-ban 2.193.867 korona volt, 1908-ban 16.662.251 koronára ugrott fel.

(In: *Kriminológia. Budapest, 1912. 224-232. pp.*)

Gazdasági válságok krimináltaetiológiai jelentőségéhez

Ha már a közszükségletek kielégítését megnehezítő magas árak nyomán felburjánzó nyomor beírja nevét a kriminalitás alakulását megörökítő bűnügyi statisztikába, annyival inkább a gazdasági élet patológikus fejlődéséhez válság név alatt ismert fázisa. A termelés és kereslet összhangjának eme megbillenését igen élénk színekkel jellemzi Engel a következőkben: "A közlekedés megakad, a piacok túltömöttek, a termelvények éppen olyan nagy tömegekben, mint áttekinthetetlen mennyiségben fekszenek, a készpénz letűnik a láthatárról, a gyárak szünetelnek, a munkásosztályok éheznek, bukás bukást követ, kényszereladás kényszereladás nyomába lép; termelő erők és termelvények fecsérlődnek el, semmisülnek meg, amíg a felhalmozott árutömegek kisebb, nagyobb értékvesztés mellett fokozatosan lecsapódnak s a kicserélődés ismét helyre áll."

Azt, hogy a gazdasági válságok a bűnözés szívonát emelik, a kriminológusok kivétel nélkül mind megerősítik. Oettingen¹ Poroszország gazdasági viszonyainak kutatásában az 1858. évi kereskedelmi válságot emeli ki, amikor dacára a kedvező áralakulásnak a gonoszítottak száma mégis emelkedett, "mert az általános társadalmi kalamitás és pánik kihatása erősebb volt az élelmiszerek áránál".

Bár egy válság nem hagyja érintetlenül a társadalom egyetlen rétegét sem, mégis az ipari munkások azok, akiket a gazdasági élet felkavart magas hullámai legérzékenyebben csapdosnak. Hogy Oppenheimerrel beszéljünk: "az ipari munkás az utolsó, kít a farkasok felfalnak".² Ebből magyarázható azután meg e társadalmi osztály magas részvétele a gazdasági válságokat követő társadalmi rend ellen irányuló mozgalmakban.

A kérdés szemléltetésére, minthogy statisztikai viszonyaink, sajnos, a hosszabb időre visszanyúló összehasonlítást nálunk lehetetlenné teszik, Herz Ausztráliára vonatkozó lelkiismeretes pontossággal összeállított kimutatását közöljük:

¹ Oettingen: *Moralstatistik*. Erlangen 1882. III. kiadás. 487. old.

² Oppenheimer: *Siedlungsgenossenschaft*. Berlin.